

ŽELJKA TURČINOVIĆ

KAZALIŠTE - KRONICAR ŽIVOTA U TRANZICIJI

11. međunarodni festival malih scena u Rijeci, 3. – 9. svibnja 2004.

PREMIJERE

PORTRET

FESTIVALI

VOX

HISTRIONIS

MEĐUNARODNA

SCENA

TEORUA

MI U SVIJETU

ANECDOTE

NOVE KNJIGE

SJEĆANJA

DRAME

Međunarodni festival malih scena u Rijeci po svemu sudeći uspješno je zakoračio u svoje drugo desetljeće postojanja, posebno zahvaljujući agilnom, suvremenim kazališnim tendencijama otvorenom umjetničkom direktoru Nenadu Šegviću, profilirajući se kao festival jake koncepcije koji ustrajno njeguje kreativnu konfrontaciju domaćeg i stranog kazališta otkad je postao i međunarodni (2001.). Mogućnost izravne usporedbe hrvatskoga kazališta sa svjetskim, u ovogodišnjem slučaju istočnoeuropskim, dragocjena je i potrebna prigoda za domaće kazalište koje nakon stvaranja samostalne države pati od klaustrofobičnosti, samodopadnosti i samozaдовоđenja. Na tom putu kontekstualizacije našega kazališta u europsku kazališnu produkciju prvi je krenuo upravo festival malih scena i kao takav ostao autohton i jedinstven na hrvatskoj festivalskoj mapi.

Novi izbornik ovogodišnjeg festivala, Hrvoje Ivanković, definira koncepciju festivala povezujući je s petnaestom obljetnicom obilježavanja pada Berlinskog zida kao "priča s istočne strane" koja želi pokazati tematske i stilske preokupacije, snažne i originalne redateljske poetike, i ukratko dati jedan moguć presjek istočnoeuropskoga kazališta u tranzicijskim vremenima. Pomno odabrane, svaka od devet predstava na ovom festivalu iznjedrila je nekoliko poveznica, dajući tako slojevit, neobičan i zanimljiv pregled različitosti i sličnosti odabranih predstava te podupirući tezu o kazalištu kao svojevrsnom kroničaru tranzicijskih vremena u zemljama s čvršćim ili labavijim statusom "iza željezne zavjese".

AMERIKA KAO ILUZIJA SRETNOG ŽIVOTA

Nije slučajno da su tri predstave na festivalu nastale na američkim tekstovima (*Naš grad* Thortona Wildera, *Debeli muškarci u suknjicama* Nickyja Silvera, *Baltimorski valcer* Paule Vogel) dok jedna, ona Biljane Srbljanović, *Amerika, drugi dio*, govori o nestalnosti i krhosti "američkog sna" viđenog očima jedne neamerikanke. Tako "priča s istočne strane" spontano postaje priča sa zapadne strane, spisateljski i redateljski reinterpretirana kroz kritički diskurs onih koji žive američki način života ili onih kojima je on umjetničko-kreativna preokupacija i/ili provokacija. Amerika kao tema ili provokacija u istočnoeuropskoj selekciji ide amplitudinalno od panoramske slike života u provincijskom američkom gradiću poč 20. st. kod W. Thortona preko bizarne studije o raspadu obitelji kod N. Silvera i klaustrofobičnog mikrosvijeta jedne bolničke sobe u Baltimoreu kod Paule Vogel do okrutne i otudene slike Amerike kako je vidi B. Srbljanović, gdje je "američki san" sredstvo manipulacije, a ne kvintesencija uspješnosti njezina građanina.

Susret Medvešeka i Thortona urodio je poetizacijom i glorifikacijom malih, običnih i svakodnevnih stvari, poetikom bliskom Medvešekovu autorskom kazalištu. Američko malograđansko društvo ni po čemu nije posebno i drugačije od drugih, tako da je prisposodljivo svakoj takvoj sredini pa i našoj. Predstava *Naš grad* Zagrebačkog kazališta mladih konstatira, a ne kritizira takvo društvo. Njezina teza je teza ljubavi, tolerancije i zajedništva kojom se žive dobre i loše strane života.

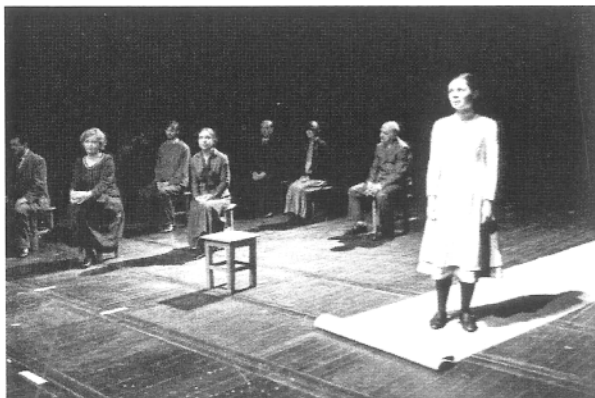
Peter Weiss: *Marat i markiz de Sade*, Teatar na Taganki, Moskva, režija Jurij Ljubimov

Začudna je energija minimalizma kako redateljskog (Rene Medvešek) tako i glumačkog (Krešimir Mikić, Kristina Krepela, Marko Markovičić, Urša Raukar, Ksenija Ugrina, Zoran Čubrilo, Doris Šarić Kukuljica, Filip Nola, Pjer Meničanin, Maro Martinović, Jasmin Telalović i dr.) koja čini ovu predstavu pravim kazališnim užitkom. Na tragu svog autorskog kazališta Rene Medvešek, manje redateljski zaigran, a više vjeran tekstualnom predlošku, prepušta publici misao koja bi trebala doprijeti do problemskih silnica drame.

Potpuno suprotno, kao mračnu i krvavu burlesku, američki pisac Nicky Silver doživljava svijet (američke) konzumerske civilizacije, raspad obitelji, nekrofiliju i incest, gradeći svoj tekst na dramaturgiji nove europske drame – “dramaturgiji krvi i sperme”. Ta dramatika napaja se događajima iz crne kronike svjedočeći o surovostima života u današnjem galopirajućem nehumanom kapitalizmu, a najveća vrijednost predstave Slovenskog narodnog gledališča iz Maribora jest redateljska preciz-

nost Sama M. Streleca i visokoestetizirana i precizna gluma Milade Kalezić, Tadeja Toša, Pije Zemljič i Petera Boštijančiča.

Predstava koja emanira tragiku čekanja smrti iz jedne opskurne bolničke sobe jest uprizorenje teksta Paule Vogel *Baltimorski valcer* Mestnoga gledališča iz Ptuja. Brat i sestra u povremenim susretima s liječnikom suočavaju se sa smrću kroz eskapizam imaginarnog putovanja Europom koje ne prelazi okvire bolničke sobe, daleko od pulsirajuće svakodnevnice. Usredotočenost na glumu, što je jedna od bitnih osobina redateljske poetike Tomija Janežiča, rezultirala je (zvuči paradoksalno) realističnim uprizorenjem fantazmagoričnog puta na kojem se iluzija i stvarnost, zahvaljujući izvrsnoj Janji Majzelj i njezinim partnerima Primožu Ekartu i Sebastijanu Cavazzi, izmjenjuju kronološki prirodno i logično. Glumac je ovdje ishodište i središte interpretacije dramatskih situacija i psiholoških stanja “nadopisujući” svojim umijećem skroman tekst Paule Vogel.

Thornton Wilder: *Naš grad*, ZKM, režija Rene Medvešek / Kristina Krepela

uvijek kao tvorbeni čimbenik koji postaje moćan dramaturški konstrukt koji ekvilibrira između zbilje i irealnosti, svijesti i podsvijesti, suvremenosti i tradicije, suprotstavljajući zatvorene mikrosvjetove pojedinca društveno-političkom sustavu, povijesnim i društvenim procesima u kojima je ugrožen njegov identitet i posebnost.

Osobno, na toj ravni najviše su me se dojmile dvije predstave: *Bolnica Bakony*, mađarskog redatelja Bele Pintera i *Gledaloto ili vječna balkanska krčma* Bugara Bojka Bogdanova.

PREMIJERE

PORTRET

FESTIVALI

VOX

HISTRIONIS

MEĐUNARODNA

SCENA

TEORUA

MI U SVIJETU

ANEKDOTA

NOVE KNJIGE

SJEĆANJA

DRAME

Dok ova tri uprizorenja američkih drama svjedoče o različitim poimanjima američkog načina života, najnoviji tekst najizvođenije istočnoeuropske spisateljice Biljane Srbljanović, *Amerika, drugi dio*, u produkciji kulturnog beogradskog Ateljea 212, izravno secira "američki san" instrumentarijem kafkijanske poetike i vodviljsko-ironizirajućim prizorima koji u kontrapunktu stvaraju osnovnu atmosferu predstave – sarkastičan komentar blagostanja i sreće koje donosi takav "san". Glavni lik Karlo, Europljanin, preko noći ostaje bez unosnog posla, upada u dugove, gubi prijatelje, a Amerika u metafori glavnoga grada svijeta New Yorka postaje crna rupa i živa rana za gubitnike poput Karla. Amerika je za Srbljanovićku "metafora uljudenog propadanja ljudskosti, demokratske bezdušnosti, pristojne sebičnosti i hladne ravnodušnosti". Predstava je to sjajnih glumačkih kreacija (Svetozar Cvetković, Branislav Lečić, Anita Mančić, Nenad Jezdić), ali prerealistične, ilustrativne i nedinamične režije Dejana Mijača koja je usporila radnju i rasplinula dramaturšku koherentnost teksta. Svaki novi tekst Biljane Srbljanović očekuje se sa znatiželjom, već i stoga što njezin proboj na zapadnoeuropsko tržište tekstova nije zanemariva činjenica koja je mnogim piscima često nedostajan san. Iako ne imanentno "maloscenska", ova predstava opravdano je našla mjesto na festivalu upravo zbog ekskluzivnog predstavljanja praizvedbenog uprizorenja nove drame tako uspješne dramatičarke.

FANTAZMAGORIČNOST

Zajednički nazivnik većine predstava (neke su već spomenute kao *Baltimorski valcer*, *Debeli muškarci u suknjicama* i *Naš grad*) na festivalu bio je element fantazmagoričnosti pojavljujući se u različitim oblicima, ali

Nicky Silver: *Debeli muškarci u suknjicama*, SNG Maribor, režija Samo S. Strelec, Tadej Toš

Paula Vogel, *Baltimorski valcer*, Mestno gledališče Ptuj, režija Tomi Janežič / Primož Ekart, Janja Majzelj

Biljana Srbljanović: *Amerika, drugi put*, Atelje 212, Beograd, režija Dejan Mijač / Aleksandra Janković, Branislav Lečić, Svetozar Cvetković

Bela Pinter novo je ime mađarskog suvremenog kazališta koji dolazi s alternativne scene, što je sve češći slučaj u suvremenom mađarskom kazalištu (intendant nacionalnog teatra u Budimpešti je kazališni alternativac). Pinter ima svoje kazalište i glumce pa kad i režira u drugom kazalištu uvjet mu je da s njim radi njegova glumačka družina, što govori u prilog tezi da za njega kazalište nije samo mjesto stvaranja predstava, nego zajednička glumačko-redateljska poetika i estetika. Tekst ove predstave kao i još nekih na ovom festivalu (*To samo Bog zna* Saše Anočića) nastao je u interakciji redatelja kao nositelja ideje i teme (priča je umnogome autobiografska) i glumaca, a predstava je nastajala fiksiranjem improvizacije tijekom rada na predstavi, što je i sam Pinter na okruglom stolu potvrdio. Predstava ima uokvirenu kompoziciju: počinje i završava scenom u bolnici koja predstavlja eklatantan primjer siromašnog socijalističkog relikta zdravstvene ustanove u kojoj pacijenti dolaze da umru, a ne da se izliječe. Polazna točka fantazmagorijskog asocijativnog niza, koji zauzima središnje mjesto u strukturi predstave, jest živčani slom sina

koji nakon očeve smrti dolazi po njegove stvari, obuzet grižnjom savjesti što ga nije češće posjećivao, ali i bijesom zbog nehumanih i bijednih uvjeta u bolnici (pojava česta u svim tranzicijskim zemljama). Ta "jedna minuta" pretvara se u irealno putovanje kroz predjele Sibira, Južne Amerike, mađarske provincije – predjele gdje je njegov otac proveo život. Pinter na autohton način kombinira suvremenost s legendama i folklorom, autentičnom glazbom i plesom koji ima snagu ironijskog diskursa. Metodom filmske montaže, redatelj spaja prizore, koji iz različitih rukavaca svijesti sondiraju priču o mađarskom društvu prije tranzicije. Pinterov kazališni rukopis prepun je groteske i socijalne kritike, pojedinac je žrtva društva i vremena koje nije odabrao, a dramaturgija toka svijesti usložnjava priču o pojedincu i društvu, što je i najveća kvaliteta ove predstave.

Fantazmagoričnost kao ritual u kojem se rastvara prošlost bugarskog naroda od balkanskih ratova do novih vremena glavna je značajka predstave koja je dobila najviše nagrada na festivalu, *Gledaloto ili vječna balkanska krčma* redateljskog poeta Bojka Bogdanova i skla-

PREMIJERE
PORTRET
FESTIVALI
VOX
HISTRIONIS
MEĐUHARODNA
SCENA

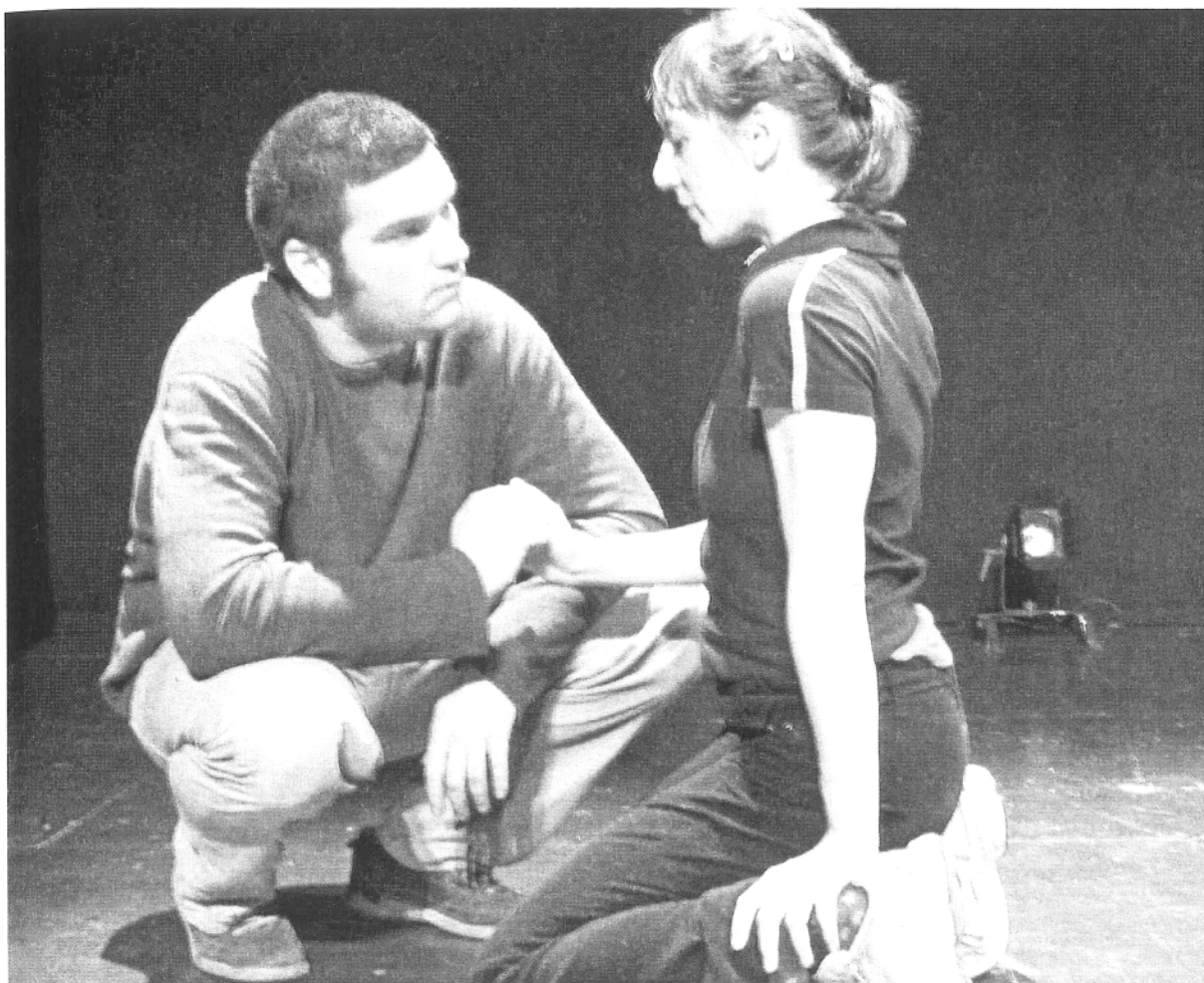
Bolnica Bakony, Kazališna družina Bele Pintera, Budimpešta, režija Bela Pinter

TEORUA
MI U SVIJETU
ANECDOTE
NOVE KNJIGE
SJEĆANJA
DRAME

datelja Večeslava Parapanova, a u produkciji Novoga dramskog teatra Suze i smijeh iz Sofije. U kodu magijskog realizma, kroz djedovu priču unuci, putujemo bugarskom prošlosti, predstavom koja je čudesna kombinacija suvremenosti i tradicije u kojoj su prepoznatljive ponekad silovite, a ponekad bajkovite ruralne "balkanske situacije" i nekim drugim narodima na ovim prostorima. Obojena nostalgijom, uspomenama i autoironijom, predstava je pomno izrežirana studija mentaliteta, života i običaja jednog naroda osuđenog na vječno čekanje boljeg sutra. Bogata slikama i raspoloženjima, ponekad istinski dokumentarističkim, a ponekad nadrealističkim, ova predstava igra se s balkanskim arhetipovima u kojima muškarci vječito piju, žene su većinu života trudne, a svadbe i sprovodi su endemski produkti tog prostora. Glazbeno-ritmčka struktura jednakopravna je tekstu, glumi i režiji, dajući predstavi neku rajsku energiju zbog koje publika poželi da kazališna čarolija nikad ne prestane.

Da izbornik Hrvoje Ivanković nije vodio računa samo o koncepciji i žanrovskoj raznolikosti, nego i o dramatur-

giji festivala pokazuje njegov pledoaje u programskoj knjižici u kojem između ostalog kaže kako se, "kao svojevrsna prenosnica između epoha", na festivalu pojavljuje i predstava jednog od najvećih i najstarijih kazališnih redatelja u svijetu, Jurija Ljubimova, *Marat i markiz de Sade* Teatra na Taganki iz Moskve. Osim te atribucije, ova predstava, kao i ona HKD teatra *Iza zatvorenih vrta* J. P. Sartrea u režiji Renea Maurina, nudi autorsku reinterpretaciju klasika. Ljubimov tekst Petera Weissa pretvara u fantazmagoričnu sliku karnevalskog ugođaja koristeći elemente cirkusa, mjuzikla, kabarea i operete. Iako je u prošlosti ovaj tekst scenski iščitavan kao politička drama, u Ljubimovljevu uprizorenju politika je kapitalizirala pred estetikom: životnost igre snažnija je od bilo kakva pamfleta, razigranost žanra važnija je od revolucionarne ideje. U ovoj izvedbi glumački kolektiv imao je snagu vodeće role posebno u prizorima općeg scenskog hedonizma u kojima se stepa, pleše, pjeva i žonglira. No, virtuoznost izvođača i glazbeni umeci nisu dramu kontekstualizirali u današnje vrijeme pa je predstava djelovala redateljski precizno, ali staromodno i bez ero-

To samo Bog zna, Teatar Exit, Zagreb, i Neovisna umjetnička scena Barutana, Osijek, režija Saša Anočić, Bojan Navojec i Daria Lorenci

sa. Iako je Ljubimov redatelj velike kazališne karizme, ova predstava ipak svjedoči kako je njegovo vrijeme prošlo.

Mladi slovenski redatelj nove generacije Rene Maurin uprizorenjem Sartreove drame *Iza zatvorenih vrta* inaugurira dva nova elementa redateljske koncepcije otvarajući tako nova značenjska polja dramskog teksta. Polazeći od ideje da glumce zatvori u kutiju od pleksi-glasa, naglašavajući klaustrofobičnost i bezizlaznost situacije u kojoj su se likovi našli, Maurin analitički gradi odnose i karaktere likova zatočenih u apstrakciji, da bi se, kada dođe do usijanja netrpeljivosti u međusobnim odnosima, kutija rastvorila. Tražeći izlaz, oni ne izlaze kad im se za to pruži prilika, svjesni "osude" na zajednički život. Drugi reinterpetativni redateljski potez nalazi se u parafrazi Sartreove rečenice "Pakao, to su

drugi", koja se u predstavi ispisuje u obliku "Pakao, to smo mi". Svjestan tog obrata, Maurin ga redateljski opravdava u cijelosti, pokazujući kako ljudi koji su život proveli kao zatočenici vlastitog narcizma kao najveću kaznu doživljavaju upravo mogućnost zajedničkog života. Sartreova egzistencijalistička drama u današnjem vremenu gubi svoj pravi smisao pa je Maurin iščitava kao psihološku dramu, pretvarajući plakatne likove u karaktere, dajući tako nove valere ovom "umornom" Sartreovu tekstu.

Teatar Exit u koprodukciji s osječkom Scenom Barutana predstavio se predstavom *To samo Bog zna* u režiji glumca Saše Anočića, koji sve više režira, a sve manje glumi. Poslije premijere, nekolicina kritičara predstavu je okarakterizirala kao hit koji slijedi najbolje exitovske uratke od vremena *Izbacivača* i *Dekadencije*. Najveća

vrijednost ove predstave je u interaktivnom odnosu glumaca i redatelja, ispisujući tekst kroz rad na predstavi. "Fiksirana improvizacija" rezultira ludističkim eskapadama troje glumaca, Darije Lorenci, Gorana Navojca i Rakana Rushaidata, koji jednako uvjerljivo i točno igraju život staraca i djece, secirajući muško-ženske i generacijske odnose te istražujući tako mehaniku raznovrsnih sukoba u ljudskom životu. Iako predstava ima ponekih dramaturških nezgrapnosti (nekoliko krajeva, nekoliko suvišnih ili predužih scena, pretjerano "silovanje vulgarnosti"), ona je upečatljiv primjer glumačke predanosti, virtuoznih transformacija i istraživačkih eskapada na crti život – kazalište.

Ovogodišnji međunarodni festival malih scena u Rijeci pokazao je niz zanimljivih i kvalitetnih predstava koje su ponudile originalne i različite redateljske poetike, nova imena istočnoeuropskog kazališta i visokoestetizirano komorno kazalište. U odabranim predstavama vidjeli smo kako jak redateljski koncept ne isključuje "glumačko kazalište" te na koji se način današnje kazalište suočava s problemima vremena i društva. Većina predstava govori o istim ili sličnim problemima: o manipulaciji, agresiji, problematičnim međuljudskim odnosima, srazu pojedinca s povijesnim i društvenim procesima te o traženju identiteta, pokazujući tako recentnu stvarnost istočnoeuropskoga kazališta. Tematska raznolikost emanira stilsku različitost koja ide od fantazmagorije i teatralizacije do grubog realizma i grotesknosti prikazane stvarnosti, rezultirajući miješanjem žanrova i stilova.

Ovogodišnji festival donio je jednu od kazališnih "priča s istočne strane" koja je bila provokativna, informativna i poticajna.

PROGRAM 11. MEĐUNARODNOG FESTIVALA MALIH SCENA, RIJEKA, 2004.

Thornton Wilder: *Naš grad*, ZKM, Hrvatska (režija Rene Medvešek)

Bela Pinter: *Bolnica Bakony*, Kazališna družina Bele Pintera, Budimpešta, Mađarska (režija Bela Pinter)

Nicky Silver: *Debeli muškarci u suknjicama*, SNG Maribor, Slovenija (režija Samo S. Strelec)

Biljana Srbijanović: *Amerika, drugi put*, Atelje 212, Beograd, Srbija i Crna Gora (režija Dejan Mijač)

To samo Bog zna, Teatar Exit, Zagreb, i Neovisna umjetnička scena Barutana, Osijek, Hrvatska (režija Saša Anočić)

Peter Weiss: *Marat i markiz de Sade*, Teatar na Taganki, Moskva, Rusija (režija Jurij Ljubimov)

Jean Paul Sartre: *Iza zatvorenih vrata*, HKD teatar, Rijeka, Hrvatska (režija Rene Maurin)

Paula Vogel: *Baltimorski valcer*, Mestno gledališče Ptuj, Slovenija (režija Tomi Janežič)

Gledaloto ili vječna balkanska krčma, Novi dramski teatar Suze i smijeh, Sofija, Bugarska (režija Bojko Bogdanov)

Jean Paul Sartre: *Iza zatvorenih vrata*, HKD teatar, Rijeka, Hrvatska
režija Rene Maurin / Damir Orlić, Mladena Gavran, Olivera Baljak

PREMIJERE

PORTRET

FESTIVALI

VOX

HISTRIONIS

MEĐUNARODNA

SCENA

TEORUA

MI U SVUETU

ANEKDOTE

NOVE KNJIGE

ŠJEĆANJA

DRAME

Gledaloto ili vječna balkanska krčma, Novi dramski teatar Suze i smijeh, Sofija, Bojko Bogdanov

NAGRADE 11. MFMS-a

Najbolja predstava: *Gledaloto ili vječna balkanska krčma* (Novi dramski teatar Suze i smijeh, Sofija)

Nagrada Anđelko Štimac za najbolju režiju: Bojko Bogdanov za predstavu *Gledaloto ili vječna balkanska krčma* (Novi dramski teatar Suze i smijeh, Sofija)

Nagrade "Veljko Maričić":

Za glavnu mušku ulogu: Krešimir Mikić (*Naš grad*, ZKM, Zagreb)

Za glavnu žensku ulogu: Milada Kalezić (*Debeli muškarci u suknjicama*, SNG, Maribor)

Za epizodnu ulogu: Pia Zemljić (*Debeli muškarci u suknjicama*, SNG, Maribor)

Za mladu glumicu: Kristina Krepela (*Naš grad*, ZKM, Zagreb)

Za dramaturgiju: Bela Pinter (*Bolnica Bakony*, Kazališna družina Bele Pintera, Budimpešta)

Za scenografiju: Večeslav Parapanov (*Gledaloto ili vječna balkanska krčma*, Novi dramski teatar Suze i smijeh, Sofija)

Za kostimografiju: Petja Stojkova (*Gledaloto ili vječna balkanska krčma*, Novi dramski teatar Suze i smijeh, Sofija)

Za glazbu: Bojko Bogdanov (*Gledaloto ili vječna balkanska krčma*, Novi dramski teatar Suze i smijeh, Sofija)

Nagrada Mediteran Novog lista za glumačko ostvarenje: Pia Zemljić (*Debeli muškarci u suknjicama*, SNG, Maribor)

Nagradu publike "Dalibor Foretić" dobila je predstava *Marat i markiz de Sade* (Teatar na Taganki, Moskva)